
I DALIS

Motinstė: visa meilė prasideda ir baigiasi čia.

ROBERTAS BROWNINGAS

❖ 1 SKYRIUS ❖

1939 meta rugsejis

Vasara dar neskubėjo išeiti, bet oras tą rytą, kai ruduo jau beldėsi į duris, o Eliza Lekler skubėjo į Paryžiaus vakarinį pakraštį, buvo šaltas. Jai paprastai patinka vasara, nori, kad ji tęstųsi amžinai, bet šiemet viskas kitaip, nes kūdikis gims vos už keturių mėnesių ir viskas pasikeis. Bent jau turėtų pasikeisti, ar ne? Apglėbusi pilvą, Eliza įžengė į Bulonės miško pavėsį.

Kaštonai, ąžuolai ir kedrai sudarė baldakimą virš jos galvos, pamažu uždengdami saulę. Moteris pėdino gilyn į mišką vienu vingiuotu taku, paskui kitu. Tas pats dangus plytėjo virš viso Paryžiaus, bet čia Eliza jautėsi savimi, o ne moterimi, kurią apibrėžia jos rajonas, jos metro stotis, jos vyras.

Prieš ketverius metus ištekėjusi už Olivjė, Eliza nesuvokė, kad kuo ilgiau stovės prie vyro šono, tuo nepastebimesnė taps. Jie susipažino Niujorke 1935 metų pradžioje ir ją apstulbino jo

neaprepiamas talentas – Olivjė teptuku išgaudavo tokius dalykus, apie kuriuos dauguma tik pasvajodavo. Jis buvo dvidešimt devynerių, ji – dvidešimt trejų. Tais metais Olivjė pirmą kartą pakliuvo į žurnalų straipsnius. „Art Digest“ pavadino jį antru didžiausiu dailininku, kilusiu iš Europos, „Collier’s“ rašė, kad jis turi Pikaso potėpį ir Klarko Geiblo išvaizdą. Netgi „The New York Times“ pareiškė, kad jis „naujųjų amžių Monė“. Tai buvo ne visai tiesa, nes Olivjė stilius buvo visiškai nepanašus į šio prancūzų meistro, bet mintis aiški: Olivjė – meno pasaulio atradimas, ir kai jis pažvelgė į Elizą, ši nepajėgė nusigręžti.

Eliza taip pat buvo menininkė, bent jau norėjo ja tapti. Jai patiko eskizuoti, tapyti, bet tikroji jos meilė – skulptūra. Elizos tėvai mirė, kai jai buvo devyniolika, palikdami ją sutrikusią ir vienišą. Olivjė pasiūlė jai gelbėjimosi plaustą į kitokį gyvenimą. Jis pirmasis parodė jai, kad medis gali būti alternatyva moliui. Olivjė tikino, kad mediniu plaktuku ir kalnu Eliza galinti išreikšti savo sielvartą. Ir pasirodė teisus. Kai po dviejų mėnesių Olivjė pasipiršo, ją užplūdo ir dėkingumas, ir nuostaba: Olivjė Lekleras nori vesti *ją*?

Tačiau per vėlesnius metus Eliza suprato, kad santuoka turėtų būti partnerystė, o ne dievinimas, ir kai ji galiausiai pažino kitokį Olivjė negu pasaulis – knarkiantį, maukiantį per daug viskio, įtūžusį, kad vaizdiniai jo galvoje neatitinka nutapytų, ir suraižantį drobes peiliu, jis pradėjo slysti nuo pjedestalo. Tačiau ilgainiui Eliza pamilo Olivjė už tamsą taip pat kaip ir už šviesą, kartais sklindančią iš jo ir nustelbiančią visa kita jo orbitoje.

Bėda ta, kad Olivjė nereikėjo partnerės. Ji manė, kad jis susižavėjo jos neatskleistu talentu ir menininkės akimi. Bet

dabar, po kiek laiko, atrodė, kad jam reikėjo tik kvalifikuotos padėjėjos. Ilgainiui gyvenimas jų bute darėsi vis labiau įtemptas. Apžiūrinėdamas Elizos drožinius, Olivjė vis dažniau nepatenkintas raukėsi ir kritikavo. Netgi dabar, kai jos iščiose auga kūdikis, keisdamas figūrą, Eliza jautėsi vedybiniais saitais it korsetu suveržta su vyru ir duso nuo deguonies trūkumo jų dideliame bute šeštame aukšte prašmatniame Paryžiaus Šešioliktajame rajone.

Todėl ji dažnai nueidavo į didelį parką vakariniame Paryžiaus priemiestyje. Čia, kur niekas nežino, kad ji Olivjė Leklero žmona, Elizai atrodydavo, kad tie raiščiai pamažu atsileidžia. Ji jautė, kaip pirštų galai dilgčioja, trokšdami vėl drožti. Tačiau vos įžengus pro jų buto duris, virpulys liaudavosi, kūrybinė dvasia pasitraukdavo.

Bet kūdikis viską pakeis. Nėštumas buvo neplanuotas, tačiau, Elizos nuostabai, Olivjė apsidžiaugė. „Oi, Eliza, jis bus tobulas, – švytinčiomis akimis ištarė vyras, kai žmona pranešė naujieną. – Paveldės geriausius tavo ir mano bruožus, perims mūsų paveldą.“

Eliza sunkiai sudribo ant suoliuko šalia tako, sąnarius skaudėjo labiau negu kitomis dienomis, kūdikis apsvirtė ir dabar spaudė dubens kaulus. Ji pasilenkė, išsiėmė iš rankinės eskizų bloknotą ir kreideles. Ištiesdama nugarą pajuto aštrų skausmą dešiniame šone po šonkaulių lanku, bet jis iš karto dingo. Ji giliai įkvėpė ir ėmė piešti liepsnelę, kuri, nekreipdama dėmesio į moterį, ramiai suko lizdą ant šakos virš galvos.

Elizos eskizai visada atrodydavo kiek padriki, nes ji piešdavo ne tikslius vaizdus, o mėgindavo pagauti sudėtingus judesio kampus bei linkius, kuriuos vėliau skaptuotų iš medžio. Greitai piešdama dešinį sparną, Eliza jau įsivaizdavo

plonas medžio drožles, krintančias nuo jos pirštų. Liepsnelė pasisuko, dėdama šapelius kita kryptimi, Elizos ranka nusekė jos kaklu, vaizduodama aštrius, trūkčiojančius, ilgesnius ir trumpesnius judesius.

Įdienojus Eliza prarado laiko pojūtį, piešdama paukštelio snapą ir smalsias akis. Kai liepsnelė nuskrido, moteris žvilgsniu susirado kitą paukštelį, pervertė bloknoto lapą ir ėmė eskizuoti švelnius sparnų išsikišimus prie standaus kūnelio. Staiga paukštelis pakilo, pažvelgė į Elizą ir nuskrido. Moteris viltingai pažiūrėjo į bloknotą. Žinoma, ji sukaupe užtektinai medžiagos darbui pradėti. Tačiau išvydo ne tikslius paukščio eskizus, o apmaudžią linijų ir linkių raizgalynę. Netikėdama išžiūrėjo į piešinį, nusivylusi aiktelėjo, išplėšė lapą ir sugniaužė jį į gumulą. Paskui palinko į priekį ir prispaudė kaktą prie suspaustų kumščių. Kodėl viskas, ko pastarosiomis dienomis imasi, išeina blogai?

Eliza staiga atsistojo, širdis daužėsi. Ji nebegali to daryti: ilgai vaikštinėti be tikslo, grįžti namo, kai mintys vis tiek lieka padrikos, o rankos nepajėgia dirbti. Moteris žengtelėjo nuo suoliuko, ir staiga pilvą pervėrė toks stiprus skausmas, kad ji net aiktelėjo ir susilenkė, mėgindama įsitverti suoliuko, kad išsilaikytų ant kojų, bet ranka nuslydo oru ir Eliza krito ant kelių.

– Ponia? – pasigirdo moters balsas, bet Eliza vos girdėjo jį per skambesį ausyse.

– Kūdikis, – vargiai įstengė ištartį Eliza.

Staiga šalia atsiradusi moteris sugriebė jos alkūnę ir padėjo atsistoti. Pasaulis vėl tapo ryškus.

– Ponia, – susirūpinusi paklausė moteris, – ar jums viskas gerai?

Eliza kelis kartus sumirksėjo ir sutrikusi pamėgino mandagiai nusišypsoti.

– Oi, man viskas gerai, taip, – atsakė ji. – Tik šiek tiek apsvaigo galva.

Moteris vis dar laikė suspaudusi jos alkūnę, ir Eliza pirmą kartą sutelkė dėmesį į ją. Jos maždaug bendraamžės, moters veidas, nors iškreiptas susirūpinimo, gražus, bruožai smulkūs, aštrūs, kokius mėgo tapyti Olivjė. Lūpos plonos, lenktos, akys pilkos it šiferis, kaip Sena prieš audrą.

– Mamyte? – pasigirdo balsas už moters nugaros. Eliza apsidairė ir pamatė maždaug ketverių metų berniuką kaštoninėmis garbanomis, mėlynais šortais ir iškrakmolytai marškinėliais. Jo ranka buvo įsitvėrusi vežimėlio, kuriame sėdėjo mažesnis berniukas tokiais pat drabužėliais ir garbanomis.

– O Dieve! – tarė Eliza ir juokdamasi atsitraukė nuo moters, nors dar nesijautė stipri. – Išgąsdinau jūsų vaikus. Labai atsiprašau.

– Nėra dėl ko atsiprašinėti, ponია, – tarė moteris ir šyptelėjusi atsigręžė į savo sūnus. – Viskas gerai, brangieji.

– Bet kas ta ponია? – paklausė vyresnysis, susirūpinęs spoksodamas į Elizą.

– Aš esu ponია Lekler, – tarė Eliza, išspaudusi šypsena, kuri, kaip tikėjosi, nuramins vaiką. Tada pažvelgė į moterį ir pridūrė: – Eliza Lekler. Ir man tikrai viskas gerai.

– Žiuljetė Fulon, – tarė moteris, bet ji neatrodė nusiraminiusi. – Gal jau eisime, ponია Lekler?

– Eisime?

– Be abejonės, pas gydytoją, ponია Lekler.

– O! – Olivjė jaudinsis, jei Eliza negrįš laiku. Ji ir taip išėjusi ilgiau, negu ketino. – Jūs labai maloni, bet ačiū, ne. Turiu eiti namo.

Ponia Fulon žengtelėjo atgal, ir tada Eliza pastebėjo išsišovusį moters pilvą, šiek tiek didesnę už jos. Ji taip pat laukiasi.

– Kai apsilankysime pas gydytoją, iškviesim jums taksi, – ramiai tarė ji. – Bet... – Moters akyse kažkas žybtelėjo. – Na, aš sau neatleisiu, jei jums kas nors atsitiks. Kada gims kūdikis?

Eliza padvejojo.

– Gydytojas sako, kad sausį. O jūsų?

Ponios Fulon akys nušvito.

– Taip pat sausį. Manau, kad dabar bus mergaitė. Jaučiu. Kas žino, gal mudviejų vaikai susidraugaus. Eime! Mano parduotuvė labai arti miško. Jei norite, galite atsiremti į vežimėlį.

Ji jau vedė Elizą prie suoliuko, ir toji net nustebo supratusi, kad jai lengviau būti vedamai.

– Bet jei abejojate, – tarė Eliza, – aš nenorėčiau pridaryti rūpesčių.

– Jokių rūpesčių. Tiesą sakant, aš reikalauju. Eime, berniukai, – paliepė vaikams. Vyresnysis nutapeno paskui motiną, jaunesnysis ištempęs kaklą atsigrėžė į Elizą iš vežimėlio, jo akys liepė jai nepaklusti. – Mes vedamės ponią Lekler namo.

❖ 2 SKYRIUS ❖

Netgi prieš moteriai apalpstant Žiuljetė matė, kad kažkas negerai. Žiuljetės nėštumai ėjo vienas po kito, ir ji jautėsi tokių dalykų žinovė. Klodas, kuriam ketveri, gimė pirmas, tada buvo Antuanetė, bet ji mirė po trylikos dienų ir guli šaltoje kapinių į pietus nuo miško žemėje. Alfonsas, kuriam dabar dveji, atsirado kaip staigmena, gimusi iš sielvarto, o dabar Žiuljetė vėl nėščia ir žino, kad bus mergaitė. Ji bijo netekti šio kūdikio, kaip neteko Antuanetės. Žino, jog nebeišters tokio paties skausmo, ir kas vakarą meldžiasi, kad žaizda širdyje kada nors užgytų.

Ta kita moteris, Eliza Lekler, priminė Žiuljetei nervingą kumelaitę – judesiai trūkčiojantys, raumenys įtempti, lyg pasirošus bėgti. Tačiau Žiuljetė buvo įgijusi praktikos, įtikinėdama Klodą ir Alfonsą, kad darytų tai, ko jai reikia, todėl buvo nesunku linksmai stumti moterį link tako, vedančio į pietinį miško pakraštį, kartu palaikant pokalbį.

Ponia Lekler turbūt pamanė, kad tai tik vaizdingas posakis, kai Žiuljetė pasakė neištversianti, jeigu jai kas nors nutiksią. Bet tai buvo tiesa. Netgi dar neturinčią savo atžalų Žiuljetę visada traukė pasiklydę vaikai, sužeisti paukščiai, benamės katės – bet kas, kam reikėjo pagalbos. Tai buvo vienas iš moters bruožų, už kuriuos Polis ją mylėjo. Tiesą sakant, jie susipažino šiame parke – Bulonės miške prieš penkerius metus, kai Žiuljetė viešėjo pas pagyvenusią protetę Mariją, motinos tetą, gyvenusią Šešioliktajame rajone į rytus nuo parko. Žingsniuodama mediniu takeliu, Žiuljetė užtiko sužeistą žvirbliuką. Ji su ašaromis akyse pakėlė paukščiuką ir apsidairė ieškodama pagalbos. Jos žvilgsnis užkliudė besiartinantį aukštą, plačiapetį vyriškį. Jo plaukai buvos smėlio spalvos su žilomis sruogelėmis.

– Atsiprašau, – tarė ji geriausia įmanoma prancūzų kalba. Jos motina, mirusi prieš kelerius metus, reikalavo, kad duktė išmoktų protėvių kalbą, nors jau dvi šeimos kartos gyveno Jungtinėse Valstijose. – Ar žinote, kas galėtų padėti man išgelbėti šį paukštelį?

Vyras sustojo, pažvelgė į ją ir maloniai nusišypsojo.

– *Américaine?*

Matyt, Žiuljetės prancūzų kalba nebuvo tokia gera, kaip ji įsivaizdavo.

– *Oui, monsieur.* Aš tik svečiuojuosi čia, bet tas vargšas paukštelis...

– Eime su manimi, – atsakė vyras lėta ir tikslia anglų kalba. – Nuvesiu jus ir jūsų paukštelį pas daktarą Babiną.

Pasirodė, kad daktaras Babinas buvo visai ne veterinaras, o bendrosios praktikos gydytojas, ir dažnai lankėsi knygyne, kurį tas gražus vyriškis, Polis Fulonas, perėmė prieš metus,

mirus tėvams. Žiuljetė pasakė, kad jos tėvai taip pat mirę. Vyrškis švelniai nusišypsojo jai ir, taręs angliškai „Man labai gaila“, parodė ranka į juos abu: *Deux orphelins*. Du našlaičiai. Prancūziškai tai nenuskambėjo taip graudžiai.

Kai po dviejų mėnesių Žiuljetės protetė mirė nuo plaučių uždegimo, Polis, penkiolika metų vyresnis už merginą, jau buvo jai pasipiršęs, ir 1934 metų pabaigoje jie susituokė. Žiuljetė pertvarkė knygynėlį į prekiaujantį ir prancūziškomis knygomis, ir anglų klasikais, kad tiktų ir vietiniams Bulo-nės-Bijankūro gyventojams, ir klestinčiais vakarų Paryžiaus repatriantų bendruomenei.

Vėliau daktaras Babinas priėmė du jos berniukus – Klodą, gimusį 1935 metais, ir Alfonsą 1937-aisiais. Bet tarp tų dviejų gimimų buvo tragedija, kai Antuanetė miegodama liovėsi kvėpuoti. Žiuljetė niekaip neatleido sau, nors daktaras Babinas tikino, kad ji nekalta. „Ponia Fulon, kartais taip nutinka“, – kalbėjo jis, bet ji žinojo, kad tai melas. Žiuljetė buvo Antuanetės motina ir jai nepavyko išsaugoti mergaitės gyvos.

Taigi dabar ji negali pakęsti minties, kad paliks nėščią moterį vieną, jei jos kūdikėliui gresia pavojus. O jei reikia susiklostys blogai? Gal tai Dievo siunčiamas išmėginimas? Šį kartą ji nesusimaus.

– Einam, – paragino Žiuljetė, sulėtindama žingsnį, kad ponia Lekler, kuri aiktelėjusi stabtelėjo ir apglėbė pilvą, pasivytų. – Mes jau beveik vietoje. Paprašysiu, kad vyras pakviestų daktarą Babiną. Klodai, paskubėk!

Klodus pažvelgė į motiną. Jo didelės pilkos akys, tokios pat kaip motinos, buvo išplėstos iš susirūpinimo.

– Ar tai poniai viskas bus gerai? – garsiai sušnabždėjo vaikas.

– Viskas bus puiku, brangusis, – nuramino motina linksmai, žvelgdama į Elizą virš vaiko galvos. – Jau beveik esame parduotuvėje.

– Kokioje parduotuvėje? – paklausė ponია Lekler, įsitverdama vežimėlio, kad žingsniuodama nepargriūtų.

– Tai knygynas, – žvaliai atsakė Žiuljetė, nes visada manė, kad linksmas pašnekesys gali išblaškyti. Tokią taktiką naudavo, kai sūnūs ateidavo nusibrozdinę kelį ar įsitaisę mėlynę, – apsimesdavo, kol reikalai tikrai pagerėdavo.

– Jis priklausė mano vyro tėvams, ir mes labai stengėmės jį išlaikyti. Netgi įkūrėme vaikų skyrių, nes vaikai turi pamilti spausdintus žodžius, tiesa? Dovanodamas žmogui knygą, dovanoji jam pasaulį. O vaikai nusipelno turėti pasaulį, kaip manote?

Ponia Lekler įsispoksavo į ją, ir Žiuljetė pamanė, gal besistengdama palaikyti linksmą pokalbį ji pasirodė it kliedinti pamišėlė.

– Turiu atsiprašyti, – tarė Žiuljetė, – kartais plepu be perstojo.

– Ne, ne tai. Aš tik... Gal klystu, bet jūsų akcentas skamba amerikietišškai.

Žiuljetė sudejavo.

– Ar taip akivaizdu?

– Ne, – ponია Lekler nusišypsojo ir ėmė šnekėti angliškai: – Bet ir aš amerikietė.

– Na ir sutapimas!

Tačiau, geriau pagalvojus, sutapimas visai nestebina. Žiuljetė skaitė laikraštyje, kad Paryžiuje ar jo apylinkėse gyvena beveik trisdešimt tūkstančių amerikiečių. Todėl jai atrodė svarbu, kad knygyne būtų anglišku knygų amerikiečiams ir britams vakarinėje Paryžiaus dalyje. Jiems daug patogiau

ateiti į jos knygyną, negu keliauti į žinomesnę „Shakespeare and Company“ knygyną Odeono gatvėje prie Liuksemburgo sodo – už daugiau nei valandos kelio nuo čia.

Moterys išėjo iš parko šalia Rolano Garoso stadiono ir nukubėjo Žano Baptisto Klemano bulvaru.

– Jau beveik atėjome, – žvaliai paskelbė Žiuljetė, skubindama Klodą. *La Librairie des Rêves*. Mes vietoje.

– *La Librairie des Rêves?* – sunkiai alsuodama pakartojo ponია Lekler.

– O taip! Svajonių knygynas. Čia mano mintis. Mes pervadinome knygyną, praėjus metams nuo vestuvių, kai pradėjome gyventi taip, kaip įsivaizdavome. Aš visada maniau, kad knygos – tai svajonės ant popieriaus, vedančios mus ten, kur labiausiai norime eiti.

Jos pasuko į kairę, į nedidelę *Goblet* gatvę, ir knygynas atsivėrė kairėje.

– Štai ir jis! – Žiuljetė įstūmė vežimėlį pro duris ir palaikė jas poniai Lekler, ši nedrąsiai įėjo ir apsidairė. Žiuljetei buvo įdomu, ką viešnia čia mato. Ji žinojo, kad knygynas – tai eilės lentynų, bet jai visos brangios. Jose sudėti ir nauji, ir skaityti leidiniai, nes knygos amžius nesvarbus. Svarbu tik tai, kad istorijos mus sujaudintų. Tačiau kai kurie žmonės pavadinimų lentynas sugrūstomis ar chaotiškomis. Žiuljetė vylėsi, kad ponია Lekler yra ne tokia.

– Man labai patinka, – sukuždėjo žvalgydamasi Eliza, ir Žiuljetės pečiai atsipalaidavo.

– Ačiū. O dabar sėskitės. Liepsiu vyrui pakviesti daktarą Babiną, o Klodas atneš jums vandens.

Vyresnysis sūnus iš karto nubėgo prie galinių durų, vedančių į šeimos butą už prekybos salės. Polis tučiuojau įžengė

per tas pačias duris ir pirmiausia pažvelgė į ponią Lekler, o paskui į Žiuljetę.

– Kas atsitiko, meile? – paklausė jis ir priėjęs pabučiavo žmoną, užtrukdamas sekunde ilgiau, negu reikėtų privalomam bučiniui. Žiuljetei tai patiko: kad ir kur ji išeitų valandai ar dviem, vyras visada sutikdavo ją su palengvėjimu ir džiaugsmingai. Žiuljetė kasdien mylėjo Polį vis labiau, o jis – ją. Ji jautė tai iš jo ugningų žvilgsnių, prisilietimų ir bučinių.

– Čia mano nauja draugė, ponია Lekler, – žvaliai tarė Žiuljetė, linktelėjusi į moterį, kuri atrodė sutrikusi. – Vyliausi, kad pakviesi daktarą Babiną, brangusis. Ponia Lekler jaučiasi gerai, bet jai buvo šiek tiek silpna, ir aš norėčiau būti atsargi.

– Taip, žinoma. Malonu susipažinti, ponია Lekler. Grįšiu kuo greičiau. – Jis susirūpinęs pažvelgė į Žiuljetę, ši padrąsinamai linktelėjo. Polis išskubėjo pro laukujes duris, o Klodas įėjo iš buto, nešdamas stiklinę vandens, pripiltą iki kraštų. Vaikas atsargiai padavė gėrimą Elizai, nuvarvinęs kelis lašus ant jos suknelės. Bet ji nekreipė dėmesio.

– *Merci beaucoup*, – tarė ji maloniai šypsodamasi, bet po kelių akimirų pajuto kitą kūnu vilnijančią skausmo bangą. Ji pastatė stiklinę, sukando dantis ir nukreipė žvilgsnį.

Vis labiau nerimaudama Žiuljetė iškėlė Alfonsą iš vežimėlio, pataršė jo garbanas ir liepė Klodui vestis broliuką į vaikų skyrių pažaisti. Klodas suėmė Alfonso ranką ir nusitempė nevirtai tapenančią mažylį paskui save.

– Ar čia jūsų pirmasis? – paklausė Žiuljetė.

Eliza trūkčiojamai syptelėjo.

– Taip. Manau, kad jam viskas gerai. Tiesiog pritrūkiau kvapo.

Žiuljetė pritarlama linktelėjo, nors abi žinojo, kad žmonės nepavargsta sėdėdami parke ant suoliuko.

– Manote, kad tai berniukas? Jūsų kūdikis?

– Mano vyras tuo įsitikinęs.

– O jūs?

– O aš... dar nežinau. – Eliza padvejojo. – Bijau, kad duktė jį nuvils.

– Nesąmonė! – Žiuljetė ištiesė ranką ir spustelėjo šaltą ir virpančią ponios Lekler plaštaką. – Tėvai iš karto pamilsta savo mažąsias dukrytes. – Ji sumirksėjo, vydama ašaras, prisiminusi Polio veidą, kai jis pirmą kartą pamatė Antuanetę – mažytę ir ramią. Pirmagimis Klodas atėjo į pasaulį rėkdamas, o Antuanetė išslydo kaip išgąsdintas drugelis, dar nepasiruošęs palikti kokono.

Ponia Lekler dairėsi knygyne, ir ją vėl užplūdo skausmo banga. Ji išbalo ir pasilenkusi vėl apglėbė pilvą.

– Skausmas vis didėja, tiesa? – paklausė Žiuljetė kaip įmanoma ramiau, žvelgdama pro vitrinos langą ir melddamasi, kad Polis kuo greičiau atvestų gydytoją.

– Išversiu, – sušvokštė ponია Lekler vėl išsitiesdama.

– Žinoma. Bet jūs tuoj tapsite motina ir suvoksite, kad motinoms reikia visos įmanomos pagalbos. – Žiuljetė vėl spustelėjo ponios Lekler ranką. – Žinoma, verta būti motina, bet kartais sunku, – pridūrė pažvelgusi į vaikų skyrių, kur Klodas ir Alfonsas ramiai žaidė it suokalbininkai suglaudę galvutes. Žiuljetė pasijuto kalta, garsiai ištarusi tuos žodžius, nes vaikai – tai didžiulė laimė. Ji žinojo radusi savo vietą pasaulyje, tačiau tapusi motina neteko didelės dalies savęs.

– Sunkiau, negu būti žmona? – Eliza blankiai šyptelėjo, ir Žiuljetė nurijo nesmagų gumulą. Ji neišsivaizdavo, kad būti

žmona sunku, bet suprato, kad ne visi turi tai, ką jiedu su Poliu. Tokia meilė pasitaiko kartą gyvenime.

– Manau, kad mylėti visada sunku, nes meilė reikalauja prarasti dalį savęs, kad gautume daug daugiau, – tarė Žiuljetė. – Bet manau, kad tai, ką prarandame, galiausiai atsiperka, jei atiduodame tuos gabalėlius žmogui, kuris taip pat stipriai myli mus.

Ji norėjo, kad šie žodžiai nuramintų, tačiau atrodė, jog ponia Lekler sunerimo ir nukreipė akis.

❖ 3 SKYRIUS ❖

Kur ji? *La Librairie des Rêves* atrodo lyg atklydęs iš svajonių, ir tas pavadinimas knygynui labai tinka. Aplink jas kilo lentynos, chaotiškos ir gražios, ir netgi nuo šios vietos, kur Eliza įsitaisė knygyno priekyje, ji jau pamatė kelis savo mėgstamų knygų pavadinimus, tarp jų André Malro „Žmogaus būtis“*. Olivjė ją supažindino su autoriumi. Jie buvo pažįstami per darbą dabar jau uždraustame kairiųjų liaudies fronto judėjime. Tai buvo viena iš nedaugelio knygų, dėl kurios Elizos ir Olivjė skoniai sutapo.

Eliza daug skaitė, jai patiko, kad knygos perkeldavo ją į tolimus pasaulius. Kada ji liovėsi skaičiusi? Ištekėjusi už Olivjė, kuris norėjo, jog ji skaitytų tai, ką ir jis, kad jie galėtų aptarti knygas per ilgas vakarienes prie gausybės vyno, ir ji turėtų apie ką šnekėtis su jo draugais bei jų žmonomis. Ir Eliza

---

* Andre Malraux (1901–1976) – prancūzų rašytojas, politikos veikėjas, orientalistas (čia ir toliau – *vert. past.*).

neprieštaravo, nes norėjo tapti vyro pasaulio dalimi, kad jis žiūrėtų į ją taip, kaip ponas Fulonas į savo žmoną. Tačiau Elizą mažai domino Olivjė duodamos knygos, parašytos socialistų – Markso ar Kabė*. Atrodė, kad tai užduotys, kurias ji privalo atlikti, nors ir nesutinka su autorių teiginiais.

Per vakarėlius Olivjė mėgo aiškinti žmonėms, kad tikras menas aptinkamas gyvenimo sunkumuose. Tačiau dabar, dairydamasi šiame tobulai netobulame knygyne, kupiname istorijų, žiūrėdama į du broliukus, ramiai žaidžiančius tarp lentynų, ir Žiuljetę, nepažįstamą moterį, kuri ja rūpinasi, Eliza jau ne pirmą kartą pagalvojo, jog gyvenimas neturi būti sunkus, kad būtų gražus.

Bet mintis nutrūko, smogus naujai skausmo bangai, knygynas susvyravo, ir Eliza griebėsi už pilvo. Dabar jai rūpi tik tas kūdikėlis, kuris gali ateiti į pasaulį gerokai per anksti.

Kai regėjimas vėl tapo ryškus, Eliza pamatė poną Fuloną, įskubantį per laukujes duris su praplikusiu vidutinio amžiaus vyriškiu be akinių. Matyt, Žiuljetės vyras pagavo daktarą per pačius pietus, nes kairiame lūpų kamputyje kabojo nemažas trupinys, o už apykaklės buvo užkišta servetėlė.

– Ponia Lekler, čia daktaras Babinas. – Ponas Fulonas sunkiai kvėpavo pristatydamas juos.

– *Bonjour, Docteur.* – O jeigu jai nieko nenutiko? O jeigu ji be jokios priežasties sutrukdė ponios Fulon dieną parke ir nutraukė to vargšo pietus? – Ačiū, kad atvykote, bet esu įsitikinusi, kad man viskas gerai.

– Džiaugiuosi, kad jūs esate įsitikinusi, ponია Lekler. – Daktaras maloniai žvelgdamas į ją pasilenkė arčiau. – Bet gal

---

* Étienne Cabet (1788–1856) – prancūzų filosofas, socialistas, utopistas.

leisite spręsti man? Antraip tie metai, praleisti Medicinos fakultete, būtų tuščiai išėikvoti. Ar galiu jus apžiūrėti?

Eliza leido ponui Fulonui padėti jai atsikelti, ji pasirėmė į jį, kai šis vedė ją per knygyną į butą, kurio pirmame aukšte buvo nedidelė svetainė, virtuvė ir laiptai į antrą aukštą.

– Kita buto dalis viršuje, – paaiškino ponas Fulonas, apveddamas apie kaladėlių krūvą ir numestą kiškį nuplėšta ausimi. – Bet, kaip matote, berniukai atsineša čia savo žaislus, todėl atleiskite už netvarką.

– Nematau jokios netvarkos, – tarė Eliza, – viskas gražu.

Ponas Fulonas nusišypsojo, padėdamas Elizai įsitaisyti ant nedidelės sofutės.

– Nesu įsitikinęs, kad čia labai gražu, bet miela, jog taip sakote. – Jis atsitraukė ir mostelėjo gydytojui, atsekusiam iš paskos. – Daktare Babinai, pasakykite, jei ko reikės.

– Žinoma.

Gydytojas atsiklaupė šalia Elizos, o ponas Fulonas grįžo į knygyną. Gydytojo ranka buvo šilta netgi per suknelės medžiagą. Jis apčiuopinėjo jos pilvą, spustelėjo dešinę pilvo apačios pusę, tada kairę.

– Kada buvo paskutinis sąrėmis, ponija?

Eliza sunkiai pakilo ir pasirėmė alkūne. Širdis daužėsi.

– Sąrėmiai? Tai tas skausmas – sąrėmiai? Aš dar negaliu gimdyti. Juk per anksti.

Gydytojas atrodė ramus, ir Eliza pasijuto geriau.

– Manau, kad tai netikri sąrėmiai, bet pažiūrėkim. Kada jie prasidėjo?

– Maždaug prieš valandą parke.

– Ir kiek jų buvo per tą laiką?

– Penki, – pagalvojusi tarė Eliza. – Maždaug kas dešimt minučių.

– Jie nedažnėja?

– Ne, manau, kad ne.

– Ar geriate pakankamai vandens? Kartais netikri sąrėmiai atsiranda dėl dehidratacijos.

Eliza neprisiminė, kada ji gėrė pastarąjį kartą, neskaitant to gurkšnelio, kai vyresnysis ponios Fulon sūnus atnešė jai vandens knygyne prieš kelias minutes. Ji jau ketino pasakyti tai, bet vėl užplūdo skausmo banga. Tikriausiai gydytojas įžvelgė tai jos veide, pastebėjo, kaip jos kūnas staiga įsitempė, nes iš karto uždėjo rankas ant jos pilvo. Kol Eliza kentė skausmingus spazmus, gydytojas užsimerkė, spaudinėjo pilvą. Skausmui praėjus, gydytojas šypsodamas palinkėjo galva.

– Kaip ir maniau, – tarė atsitraukdamas. – Paruošiamieji sąrėmiai.

– Atsiprašau?

– Šiandien dar tikrai negimdysite, – tvirtai, raminausiai tarė jis.

– Ar tikrai? – Eliza vėl sunkiai atsisėdo, nebuvo tikra – džiaugtis ar nerimauti.

– Tikrai. Iš tiesų, ponija Lekler, tai rodo, kad jūsų kūnas ruošiasi gimdymui kaip gimnastas prieš varžybas. – Jis papurtė rankas. – Išgerkite kelias stiklines vandens, pailsėkite ir tada galite ramiai keliauti namo.

Nors Eliza ir nenorėjo patikėti tokiu paprastu paaiškinimu, tikrai pasijuto geriau, išgėrusi pirmą stiklinę vandens, ir dar geriau – antrą, sėdėdama prie nedidelio pietų stalo, poniai Fulon tupinėjant aplink.

– Labai atsiprašau, – tarė Žiuljetė vėl pripildžiusi Elizos stiklinę. – Jūs gerai laikėtės ir viena, man nederėjo kištis.

– Džiaugiuosi, kad įsikišot. – Eliza suvokė, kad kalba nuoširdžiai. – Atvirai šnekant, buvau išsigandusi. Ir tebesu. Manote, kad daktaras teisus? Nėra dėl ko nerimauti?

– Taip, manau. Turėjau suvokti pati. – Jos veidu prašliaužė šešėlis ir ji padvejojo. – Matot, netekau kūdikio. Ir dabar... kartais per smarkiai reaguojau. Bet jūs neįsivaizduojate, ką tai reiškia. Aš... nelinkiu niekam to patirti.

– O kaip jūs jautėtės? – švelniai paklausė Eliza, bet ponija Fulon neatsakė, ir Eliza suvokė pasakiusi netinkamą dalyką. Kartais ji mąstė kaip dailininkė, sutelkdama dėmesį į jausmus ir kaip juos perteiktų, pamiršdama geras manieras. – Labai atsiprašau, – skubiai pridūrė ji. – Pasielgiau itin šiurkščiai.

– Ne, viskas gerai. Tik niekas nėra to klausęs.

Žiuljetė pagaliau pakėlė galvą ir pažvelgė į Elizą ašarų pilnomis akimis.

– Tada jaučiausi labiausiai bejėgė per visą savo gyvenimą. – Ji padvejojo ir nukreipė žvilgsnį į grindis. – O sielvartas panašus į paukščių būrį – daugybė plasnoja aplink ir niekur nenuskrenda. – Ji vėl pakėlė akis. – Dieve, šneku kaip pamišėlė, tiesa?

Eliza pagalvojo apie paukščius parke, kurių judesius ji mėgino pagauti. Kažkodėl Žiuljetės žodžiai atgaivino juos taip, kaip nepavyko pieštukui.

– Visai ne, – tarė ji. – Kalbate kaip moteris, patyrusi didelį sielvartą. – Kažkas joje sukrutėjo – troškimas paimti kaltą ir suteikti formą sielvarto simboliui. – Man labai gaila, ponija Fulon.

– Vadinkite mane Žiuljete. – Ji nubraukė ištryškusių ašarų.

- Tik jei jūs kreipsitės į mane Eliza.
Žiuljetė nusišypsojo.
– Eliza, gal dar kada nors aplankysi mane?
– Norėčiau, – pasakė Eliza. – Labai norėčiau.

Žiuljetė iškvietė taksi, ir Eliza atsisveikino su magišku knygynu, kurį šeima vadino namais. Ji atsisėdo ant užpakalinės juodo Citroeno sėdynės ir leidosi į savo butą medžiais apsodintame Mocarto bulvare Šešioliktajame rajone. Kelionė buvo neilga, ji sėdėjo tylėdama ir žiūrėdama per langą į nardančius virš jų paukščius – laisvus ir pašėlusius. Eliza prisiminė Žiuljetės žodžius: *tai lyg paukščių būrys, kuris plasnoja aplink ir niekur nenuskrenda.*

Netrukus automobilis sustojo prie jos namo. Eliza trūkčiojančiu liftu pakilo į šeštą aukštą. Namie nieko nebuvo. Olivjė tikriausiai kokiame nors susirinkime. Eliza nuėjo į savo studiją – mažą, belangį kambarėlį buto gilumoje, kur kadaise buvo didelis sandėliukas. Žinoma, Olivjė įkūrė savo studiją miegamajame, kuris žvelgė į rytus virš saulės nušviestų skardinių stogų į Rodeno aikštę. Bet pasielgė protingai, nukreipęs Elizą į tą sandėliuką.

– Tau nereikia langų taip, kaip man, – pasakė jis. – Medis bet kokioje šviesoje yra medis. O man reikia saulės, kad sumaišyčiau paletėje tikslius spalvų mišinius.

Žinoma, Olivjė teisus, bet kartais šioje erdvėje, į kurią jis niekada neateidavo, Eliza jautėsi pasiklydusi. Jei ji neišeitų, ar vyras ją čia atrastų? O gal tiesiog dingtų bute, įsiurbta jo sienų?

Pirmą kartą per ilgą laiką Eliza kažką jaučia. Tikrai jaučia. Susitikimas su Žiuljete atvėrė vartus vandens srautui,

o ji nė nežinojo, kad jis užtvenktas. Dabar, palietus liepos medžio kaladę, dydžio sulig Žiuljetės knygų krūva, jos pirštais nutekėjo srovė. Eliza giliai įkvėpė ir atsirėmė į medieną, įtraukdama lapų ir riešutų kvapo, paskui, neturėdama jokios konkrečios minties, ji siektelėjo rūpestingai į eilę ant varstoto sudėliotų įrankių. Įvairių dydžių ir formų kaltai, skaptai, dildės buvo suguldyti tvarkingomis eilėmis, ašmenimis į ją. Tai senas staliaus triukas, kad būtų galima atpažinti instrumentus pagal formą, nereikėtų sustoti ir pagalvoti.

Dabar Eliza apglėbė kaire ranka lygų didelio lenkto skapto kotą, pakėlė medinį plaktuką dešine. Stovėdama truputį sulenkusi kojas, kad tvirčiau laikytųsi, pridėjo skaptą ir mediniu plaktuku įkalė jį į kaladę, tada stuktelėjo dar kelis kartus, nuskeldama didelius gabalus nuo kraštų, mintyse jau matydama būsimą formą. Prieš išmokdama dirbti su medžiu, Eliza įsivaizdavo, kad drožyba, kaip skulptūra iš molio, – pirmiausia rankų darbas, nes jos randa medžiagos formą. Bet šis darbas reikalavo viso kūno. Dirbant Elizos pečiai įskausdavo nuo pastangų išgauti formą iš kaladės, nugaros raumenys dejuodavo nuo įtampos. Ji patirdavo katarsį, susiliedama su kuriamu menu, ir jautėsi gyva, kokia nesijautė gyvenimo kasdienybėje. Čia jos visas kūnas žino, ką daryti, nėra neteisingų judesių.

Sužinojusi, kad laukiasi, Eliza bijojo, jog didėjantis pilvas trukdys drožti. Bet ji išmoko dirbti pasilenkusi. Be to, pilvas nebuvo susijęs su rankų ir pečių jėga. Gaivino mintis, kad ji vienu metu kuria gyvybę ir iš medienos, ir savo kūne. Keista, bet kuo nėštumas labiau vargino, tuo labiau atgaivindavo drožimo nuovargis.

Eliza vis liaudavosi dirbusi, kad pataisytų rankų padėties ar pasiimtų kitokios formos skaptą, bet ilgainiui mažų

paukštelių figūrėlės ėmė įgyti formą. Galiausiai ji atidėjo į šoną medinį plaktuką ir ėmė dirbti tik su aštriais įrankiais, rėždama vieną pjūvį po kito. Ašmenys lengvai slydo šviesiu medžiu, atskirdami popieriaus plonumo skiedras.

Baigiantis popietei, Eliza buvo praradusi laiko pojūtį. Lauke saulė slinko link horizonto, bet šiame tamsiame kambaryje, nematydama pasaulio už durų, moteris jautėsi akla. Buvo svarbu tik tai, kad pirmą kartą po ilgo laiko Eliza vėl kūrė. Ji jautė viduje degančias emocijas, burbuliuojančias, besipilančias į įrankius, besidalijančias į kruopeles. Galiausiai baigusi drožti Eliza atsilošė, pažvelgė į atliktą darbą ir pasijuto lyg nusimetusi didžiulį svorį.

Paukščiai, dešimtys paukščių, išskridusių iš atlaidaus liepos medžio, kilo nuo pelkėtos upės pakrantės, plačiai išskleidę sparnus, atsigręžę į dangų. Bet ploni, įaugę į žemę sausgyslių siūlai laikė juos tvirtai vietoje. Paukščių akys atrodė liūdnos, snapai sustingdyti šoko, suvokus, kad jie visam laikui pririšti prie žemės. Iš Elizos rankų trykšta Žiuljetės sielvartas – *dau-gybė paukščių skrenda, bet nėra kur skristi*. Ir Eliza suvokė po ilgos sausros sukūrusi šį tą ypatingo. Pirmą kartą po ilgo laiko ji pajuto, kad viskas gali būti gerai.

Įėjusi į svetainę, kai pavargę rankų, pečių ir nugaros raumenys dainavo iš palengvėjimo ir nuovargio, Eliza išgirdo susijaudinusius šūksnius gatvėje apačioje. Tie garsai nepasiekė jos, kol dirbo uždaroje studijoje. Basos kojos šlepsėjo vėsio-mis ažuolo parketo grindimis, vėjelis, pučiantis pro atvirus dvigubus langus, vis dar gaivino. Jai dirbant sutemo, ir kūdi-kiui sukrotėjus Eliza pasijuto nesmagiai. Ji pažvelgė į puošnų laikrodį virš marmurinio židinio. Jau po aštuonių, o Olivjė dar negrižęs. Kažkas negerai.

Eliza priėjo prie lango, atvėrė jį plačiau ir pažvelgė per kaltinės geležies balkoną. Apačioje, paprastai ramiam Mocarčio bulvare, būriavosi žmonės, kai kurie mojavo Prancūzijos vėliava, vienas vyriškis ant kampo apsikabinęs žibintą girtu balsu plėšė „Marselietę“. Eliza neramiai stebėjo. Nėra priežasties galvoti, kad tie neramumai susiję su Olivjė ir tuo nedideliu menininkų rateliu, su kuriuo jis sėdinėja kavinėse, aptarinėdamas savo neapykantą Daladjė vyriausybei. Sklido kalbos apie bausmes agitatoriams, o Olivjė ne visada deramai slėpė savo kairuoliškas pažiūras. Ar gali būti, kad vyriausybė įsakė policijai imtis veiksmų?

Bet tuo metu ji išgirdo spynoje pasisukant raktą, ir kūnas suglebo iš palengvėjimo, kai atsigręžusi pamatė įeinantį Olivjė. Jo juodi plaukai, paprastai sutepti pomada ir nuškuoti atgal, buvo palaidi ir susitaršę, akys švietė, marškiniai išsipešę, rankovė nuplėšta, o išraiška pašėlusiai, kupina keisto baimės ir ekstazės mišinio.

– Brangusis? – tarė ji, eidama prie jo, ir susirūpino dar labiau, pamačiusi ploną kraujosruvą virš dešinio antakio.

– Tai įvyko, Eliza.

Olivjė įgriuvo į butą ir užtrenkė duris. Tada ji suvokė, kad jis girtas.

– Olivjė... – Ji ištiesė ranką, norėdama nuraminti jį, kad ir kas būtų įvykę, bet vyras susierzinęs numetė jos plaštaką. Jis nenorėjo nuraminimo ir netroško jos.

– Karas, Eliza, – tarė jis, o akys pavojingai blizgėjo. – Po galais, kur buvai visą popietę? Slėpeisi po akmeniu? Hitleris įžengė į Lenkiją. Karas prasidėjo!